

Лукашевич Анна Вікторівна
Пасічний Роман Ярославович
Рослонь Домініка Томашівна

Теоретичні підходи та реалізація «східної політики» Польщі в сучасному вимірі

УДК 327+339.9[438:477]+[061ЄС:005.56]
(4)«21»
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2019-4-82-86>

Лукашевич Анна Вікторівна
студентка IV курсу спеціальності
«Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна

Пасічний Роман Ярославович
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. С. Бандери 12, Львів, Україна

Рослонь Домініка Томашівна
кандидат політичних наук,
асистент кафедри політології
та міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна

Ця робота присвячена вивченню Східного партнерства ЄС як важливого виміру реалізації східної політики Республіки Польща з урахуванням актуальних трендів трансформації міжнародного середовища в Центральній та Східній Європі. Актуальність роботи продиктована потребами поглибленого вивчення перспектив «Східного партнерства» ЄС і можливостей Польщі під час його реалізації. Проблематика актуалізується також необхідністю (пере)осмислення сучасної польської східної політики й окреслення потенційних сценаріїв її втілення. Дослідження «Східного партнерства» в зовнішній політиці Польщі з перспектив України є важливим, передусім, через доцільність «перезавантажити» сучасні відносини Києва та Варшави, а також з огляду на практичні потреби розвитку якісної лінії зовнішньополітичної поведінки української держави в умовах зближення з ЄС. Задля повноцінного аналізу вибраної тематики ми розглянули теоретичні підходи до формування концепції цього зовнішньополітичного напрямку. Так, виділяють прихильників Realpolitik, пілсудчиків і народних демократів («ендеків»). На сучасному етапі практична реалізація «східної політики» здійснюється більшою мірою за ідейною лінією пілсудчиків. У статті розглянули поточний стан реалізації «східної політики» Польщі на прикладі найважливіших держав цього регіону, які також є членами «Східного партнерства»: України, Білорусі, Молдови, Грузії, Азербайджану. Проаналізувавши наявні дані, ми дійшли висновку, що на сучасну польську активність у регіоні, охопленому «Східним партнерством», а також пов'язану з нею діяльність Польщі як у рамках ЄС, так і щодо РФ впливає поєднання декількох тенденцій і процесів. Вони проявляються всередині Польщі (політичні, демографічні, культурні), всередині ЄС (політичні й економічні), в диференціації ставлення до Брюсселя з боку суспільств, охоплених СП, а також у зовнішньому вимірі російсько-української війни. Найбільшими загрозами на шляху реалізації східного вектору політики є інституційна та економічна слабкість країн, на яких спрямована ця політика, а також постійна економічна, політична, інформаційна загроза зі сторони Російської Федерації. Для якісного дослідження нами було використано такі методи як: системний, діалектичний, прогнозування, аналіз.

Ключові слова: «Східне партнерство», «східна політика» Польщі, Європейська політика Сусідства, Європейський Союз, Центральна та Східна Європа, Україна, Російська Федерація.

Вступ. Метою реалізації курсу польської зовнішньої політики, як і кожної держави, є забезпечення її незалежності та можливостей для безпечного розвитку. Досягнення цієї мети можливе лише завдяки правильному окресленню та розумінню викликів і загроз для Польщі й передбачає визначення ефективних методів реагування на них, як власними силами, так і силами союзників на різних географічних напрямках. Саме тому в рамках формування курсу польської зовнішньої політики була розвинута концепція її «східного виміру», що є частиною більшого політичного проекту — «Східне партнерство». Україні відведене значне місце в проведенні «східної політики» Польщі, саме тому доцільним та своєчасним є дослідження процесів, що відбуваються в зовнішньополітичній доктрині Польщі.

Мета роботи полягає в розгляді теоретичних ідей щодо функціонування «східної політики» Польщі та аналізі поточної ситуації в її реалізації.

Досягнення мети передбачає реалізацію таких завдань:

– з'ясувати геополітичні аспекти «східної політики» Польщі;

– розкрити взаємозв'язок польської політичної думки та зовнішньополітичної практики;

– визначити потенційні можливості та обмеження для «східної політики» Польщі в контексті динаміки Східного партнерства ЄС.

Методи дослідження. У роботі було використано такі методи, як системний, що сприяло всебічному розгляду об'єкта і предмета дослідження в розвитку та взаємодії з іншими явищами суспільного життя, діалектичний метод дав можливість з'ясувати особливості взаємозв'язку східних векторів зовнішньої політики ЄС та Польщі, а також виявити їхні збіжні й суперечливі особливості відповідно до визначеного історичного контексту, прогнозування сприяло визначенню їхніх перспектив у майбутньому, всебічний аналіз дав змогу з'ясувати зміст і виокремити особливості взаємозв'язку цілей та засобів Східного партнерства та східного напрямку зовнішньої політики Польщі.

Результати. На ідейному рівні бачення того, як будувати стосунки зі Сходом, особливо з Україною, в різних груп польської політичної еліти відрізняються. Виокремлюють три основні течії:

1) прихильників *realpolitik* – наголошують на односторонній польській модернізації та відмежуванні Варшави від її східних сусідів;

2) пілсудчиків – продовжують ідею династії Ягеллонів про розвиток стосунків Польщі і її східних сусідів через федералізм, який у ХХ ст. набув форми прометеїзму Ю. Пілсудського і її варіації – концепції «східної політики» Ю. Мерошевського, Ю. Маєвського і Є. Гедройця. Вони виступають за створення надійного буфера між Варшавою і Москвою у формі автономних та(чи) незалежних держав, надійно пов'язаних із Польщею;

3) народних демократів («ендеків») – поділяють виключно імперську та унітаристську тезу в дусі «народного демократа» Р. Дмовського, яка пропонує приєднати землі між Москвою і Варшавою до Польщі [5].

Життєвим інтересом Польщі є підтримання належного рівня безпеки і стабільності в регіоні, що вимагає підтримки якнайкращих відносин із державами з-поза її східного кордону, а не ізоляції від них. Нові незалежні держави формують «зону безпеки» всіх незалежних держав Центральної Європи, зокрема й Польщі, забезпечують їхнє існування і збереження суверенності. Незважаючи на виняткове значення цих держав, вони відзначаються інституційною та економічною слабкістю. Причиною цього є авторитарний режим (Білорусь, Азербайджан), неконсолідована демократія (Україна, Грузія), або ж нестабільність та непередбачуваність функціонування суспільних, зокрема політичних та військових структур (Молдова). Також особливістю білоруської, української, молдовської ситуації є чіткий поділ політичної еліти та суспільства на прихильників прозахідного або проросійського векторів. Також варто врахувати, що через географічну близькість до Російської Федерації ці держави знаходяться під постійним економічним, військовим, політичним та інформаційним тиском. Таке положення справ є вагомим чинником для того, щоб «східна політика» Польщі функціонувала в напрямку перетворення східних сусідів на сильні з інституційного, економічного й військового погляду держави. Лише за такої умови можливе перешкодження домінуючого становища Москви в регіоні.

Інструментами реалізації цієї далекосяжної цілі польської зовнішньої політики є: співпраця із зацікавленими державами, скерування фінансових ресурсів та політичного потенціалу ЄС на його східний кордон; тісна співпраця із членами ЄС та НАТО, що підтримують польську точку зору щодо РФ і колишнього СРСР; зовнішня підтримка, особливо США, держав Балтії і Скандинавії; нейтралізація дій проросійських учасників ЄС та НАТО, що мають протилежне бачення політичної архітектури ЦСЄ (Італія, Іспанія, Греція, інколи – Болгарія, Угорщина та Словаччина) [2].

Польща, зважаючи на свій демографічний, територіальний та промисловий потенціал, економічні успіхи в умовах глобальної господарської кризи, постає середньою європейською державою на зразок Іспанії, України та Румунії, але не великою державою, як РФ, ФРН, Франція, Велика Британія та Італія. Вона є впливовою через дипломатичну активність у західних наддержавних структурах, яка впливає з необхідності відігравати істотну роль у міжнародній політиці. З огляду на географічне положення і контакти всередині ЄС і на схід від нього Польща може ефективно – в стратегічному вимірі – використати своє геополітичне розташування. Окремі аналітики вважають Польщу державою, призначеною бути лідером та рушієм під час формування й реалізації курсу «східної політики» ЄС. Польща вже з 1990 рр. надавала великого значення стосункам зі східними партнерами ЄС, покладаючись на сусідство з ними, спільну історичну спадщину, досвід співпраці з державами регіону, розуміння їхніх політичних та економічних реалій [7].

Однак унаслідок різниці між польським і російським потенціалами перша не може ані ефективно реалізовувати власний курс політики щодо РФ, ані проводити самостійну й відірвану від союзних структур «східну політику», яка приречена на поразку. Тому в умовах беззаперечної переваги російського потенціалу над польським союзники Польщі є джерелом, з якого вона черпає сили для реалізації свого бачення союзної «східної політики», і необхідною умовою для успішної реалізації Варшавою власного курсу «східної політики».

Головним зовнішнім джерелом сили, потенціал якого Польща залучає до реалізації своєї програми «східної політики», є США. Саме американська підтримка розширення НАТО на Схід у 1994–2004 рр. вплинула на перебіг цього процесу відповідно до інтересів Польщі. Обидві країни також підтримують можливість членства Грузії та України НАТО [1]. Вашингтон сміливіше підтримує білоруську опозицію, ніж ЄС, що концентрується на гуманітарній діяльності в Білорусі, зважаючи на власну «політкоректність». Саме завдяки підтримці Сполучених Штатів, на нашу думку, у 2008 р. вдалося зберегти транзитний коридор для енергоносіїв із басейну Каспійського моря в Європу і Туреччину через Азербайджан і Грузію [6].

Іншим важливими стейкхолдерами в підтримці «східної політики Польщі» є НАТО та ЄС. Зараз факт членства Польщі та держав Балтії в НАТО певною мірою оберігає їх від прямої чи опосередкованої агресії РФ [1]. Але оскільки воєнний лідер НАТО – США – зміщують свій фокус уваги в Азію і перекидають у зазначений регіон нові сили, захищеність Польщі і решти держав Центральної Європи дещо зменшується [3].

Важливими стратегічними партнерами серед країн-членів ЄС у питанні реалізації Польщею «східної політики» є держави Скандинавії і Балтії. Підтвердженням цього є зацікавлення Данії державами Балтії, шведсько-фінська ініціатива щодо «північного виміру» ЄС, а також польсько-шведська співпраця з просування «Східного партнерства». У цьому випадку зацікавлення Данії безпекою Естонії, Латвії та Литви стало для Варшави свідченням того, що Копенгаген є її потенційним союзником для промоції інтересів регіону в Брюсселі (в ЄС та НАТО).

Держави Балтії, незважаючи на їхній незначний (в масштабах ЄС) демографічний та економічний потенціал, є важливим суб'єктом впливу на польську «східну політику». Найтісніші стосунки, з огляду на історичні, географічні та етнічні чинники, поєднують Польщу та Литву. Утім, із часу естонсько-російської «війни за пам'ятники», коли Варшава солідаризувалась із Талліном, Естонія також визнала позитивну роль Польщі в регіоні. У рамках співпраці Польщі і держав Балтії зв'язки з Латвією є найслабшими. Тому існує нагальна потреба вжити заходів для їхнього зміцнення. На відміну від Литви, в польсько-латвійських стосунках немає дражливих питань. Нечисельна польська меншина в Латвії – джерело зближення обох держав, а не суперечок між ними. Утім, Латвія є єдиною державою Балтії, що раніше не мала постійної підтримки Варшави на зразок тієї, яку Естонія знайшла у Фінляндії або Литва – в Польщі.

На нашу думку, серйозною, можливо навіть найважливішою проблемою під час формування і реалізації польського курсу «східної політики» (як самостійно, так і в рамках ЄС) є не брак ресурсів чи пошук союзників, а так званий «імперський комплекс» відчуття загрози від Москви: польський «провінціал» постійно відчуває щодо неї презирство, але робить на її користь численні поступки. Зворотною стороною цього складного імперського (неоколоніального) комплексу Третьої Речі Посполитої і її «східної політики» є не лише залежність від Москви та ментально зумовлена готовність до поступок, але й прагнення до панування над своїми безпосередніми сусідами [4].

Отже, описавши контекст і чинники формування польської східної політики в ЄС і поза ним, можемо описати його напрями. Успішна реалізація плану максималістів-пілсудчиків із політичної перебудови Східної Європи у відповідності з інтересами Польщі передбачає залучення ключової держави регіону – України – як головного стратегічного союзника. Окрім того, що «прозахідна» Україна дає змогу підтримати належний рівень безпеки Польщі і є цінним союзником на міжнародній арені, вона також створює більше можливостей для економічного розвитку і Східної Європи загалом, і східних регіонів Польщі зокрема. Тому

далекосяжним прагненням Польщі, на нашу думку, є її тісний союз із Україною в рамках ЄС. Близняцька Варшава – Україна як стабільний сусід, який інтегрується із Заходом, як його важливий економічний партнер. У цьому контексті першочерговим для Польщі заходом є підтримка незалежності України та її «європеїзація», а другорядними – підтримка Білорусі, Молдови та Грузії. У свою чергу, найменша спроба «європеїзації» цих держав та Азербайджану шляхом налагодження всебічних контактів між ними та ЄС і НАТО від початку є викликом Москві у її «виключній сфері інтересів», забезпечить для Варшави конфлікт із РФ. Окрім того, ще одним фактором ризику проведення Варшавою «східної політики» є внутрішня слабкість України, її політична нестабільність і сприйнятливості суспільства до російських маніпуляцій.

Програма польської «східної політики» щодо Білорусі, яка не є ані незалежним військовим чинником, як Україна, ані суб'єктом, здатним до енергетичної гри з РФ, повинна спиратися в основному на культурні чинники. Ця країна, на нашу думку, вимагає реалізації широкої польської програми підтримки сучасної національної свідомості, історичної гордості та патріотизму, побудованих не на антипольській основі, стримування і відвернення ментальної русифікації білорусів, «несвідомих», із точки зору прозахідних прихильників незалежної Білорусі. Польща має інструменти впливу на цю країну. Наприклад, ТБ «Белсат», радіо «Рація» є можливими каналами комунікації польської політичної еліти з білоруським народом, проте вони не використовуються на повну потужність. Саме тому можливим варіантом вирішення цього питання є ідея створення фонду підтримки вільної культури в Білорусі. На певних етапах історії (зокрема, й за керівництва в МЗС Польщі В. Ващюковського від «ПіС») здійснювались обґрунтовані спроби співпраці з О. Лукашенком, які, на нашу думку, не повинні стати єдиним вектором реалізації польського курсу щодо Білорусі [8].

Молдова в контексті реалізації курсу «східної політики» Польщі на практиці є виключно її об'єктом, а не суб'єктом. Прозахідною точкою впливу на Молдову може стати її сусід Румунія. Тому в цьому випадку Польщі варто підкріпити власні зусилля кооперацією з Бухарестом. Суб'єктом співпраці з Кишиневом, на думку польських оглядачів, повинен бути Бухарест.

Випадок Грузії в польській «східній політиці» є особливим. Мешканці цієї країни найбільш консолідовані у своїй прозахідній позиції серед усіх держав-учасників «Східного партнерства». Проблемою Варшави у Тбілісі є забезпечення грузинам свободи реалізації власних зовнішньополітичних амбіцій, незважаючи ані на прохолодне ставлення Заходу, ані на військовий тиск РФ, що загрожує завоюванням та розчленуванням Грузії.

Важливість цієї країни у «східній політиці» Польщі визначається декількома аспектами. По-перше, із практичних міркувань, оскільки дана держава лежить на незалежному від РФ шляху транзиту енергоресурсів в Європу із басейну Каспію та Центральної Азії. Тому її загарбання Москвою закряє можливості для диверсифікації поставок енергоносіїв до ЦСЄ. По-друге – з морально-політичних, адже остаточний успіх російської агресії в Грузії може захопити еліти РФ продовжити реалізацію силового політичного курсу й на інших напрямках, що загрожує Україні та державам Балтії, Польщі. Тому грузинська проблема може стати платформою для розвитку співпраці Польщі з партнерами по регіону, які відчують загрозу через агресивний курс російської політики, продемонстрований на Кавказі у 2008 р. і в Україні – з 2014 р.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищесказане, можемо відзначити, що картину польської «східної політики» формують еволюція ситуації в Україні, Білорусі та РФ, два потужні зовнішні чинники – США та ФРН, стан їхніх стосунків із Росією та між собою. Контекст польського підходу до проблеми сусідства творять три елементи: членство Польщі в ЄС, неоімперські тенденції в Росії, устремління й орієнтації зовнішніх політик партнерів Євросоюзу на сході. Тому для майбутнього «східного сусідства», з точки зору Польщі, російський його вимір настільки ж суттєвий, як і союзний. Обидва складаються з комплексу можливостей і труднощів, з якими слід рахуватися під час вироблення цілісної, оптимальної стратегії діяльності польської дипломатії. Однак вважаємо, що саме проблема імперського комплексу поляків, зокрема загроза відродження імперіалізму «ендеків» серед впливових у сучасній Польщі «кресов'ян», і лише в другу чергу – зовнішньополітичний контекст (вихід сил США з регіону ЦСЄ), може призвести до краху польського курсу «східної політики» пілсудчиків-ягеллонів щодо України як ключового суспільства Східної Європи, а це, у свою чергу, загрожує всій конструкції «східної політики» як Польщі, так і ЄС, оскільки Варшава є «двигуном» його «Європейської політики сусідства» на Сході у вигляді «Східного партнерства».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сидоренко С. Новий статус України в НАТО: завдання, що стало реальним. Європейська правда. 2017. 7 листопада. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/7/7073310/>.
2. Bieleń S. Stosunki Unia Europejska-Rosja. *Dyplomacja czy siłą? Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych* / red. S. Parzymies. Warszawa, 2009.

3. Corboy D., Courtney W., Yalowitiz K. A Democratic Spring Could Be Stirring in Eurasia. The West's Quiet Support Can Help. Denis Corboy, William Courtney, Kenneth Yalowitiz. 2019. 13 June. URL : <https://www.rand.org/blog/2019/06/a-democratic-spring-could-be-stirring-in-eurasia-the.html>.

4. Giedroycizm jako kompleks postkolonialny. URL : <http://www.kresy.pl>.

5. Mieroszewski J. Finał klasycznej Europy. *Kultura*. 1950. nr 2-3 (28-29).

6. Minister Radosław Sikorski już nawet widzi Rosję w NATO. *Dziennik*. 2009. 31.III. Nr 76 (897). S. 5.

7. Żurawski P. Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej – główne czy pomocnicze narzędzie polskiej polityki wschodniej? *Partnerstwo Wschodnie w kontekście Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i agendy Grupy Wyszehradzkiej*. Kraków, 2010.

8. Żurawski P. Wyspa Białoruś. *Obserwator. Biuletyn Biura Bezpieczeństwa Narodowego*. 2008. Nr 1(1). S. 68–79.

REFERENCES:

1. Sydorenko S. (2017) Novyi status Ukrainy v NATO: zavdannia, shcho stalo realnym [The new status of Ukraine in NATO: a task that has become real] [Elektronnyi resurs] / S. Sydorenko // Yevropeiska pravda.– Rezhym dostupu: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/7/7073310/>

2. Bieleń S. (2009) Stosunki Unia Europejska-Rosja [Relations between EU and Russia] / S. Bieleń // *Dyplomacja czy siłą? Unia Europejska w stosunkach międzynarodowych* / red. S. Parzymies. – Warszawa.

3. Corboy D., Courtney W., Yalowitiz K. A (2019) Democratic Spring Could Be Stirring in Eurasia. The West's Quiet Support Can Help [Elektronnyi resurs] / Denis Corboy, William Courtney, Kenneth Yalowitiz // – Rezhym dostupu: <https://www.rand.org/blog/2019/06/a-democratic-spring-could-be-stirring-in-eurasia-the.html>

4. Giedroycizm jako kompleks postkolonialny [Hedroism as a postcolonial complex] [Elektronnyi resurs] // *Kresy*. – Rezhym dostupu: <http://www.kresy.pl>;

5. Mieroszewski J. (1950) Finał klasycznej Europy [The final of classic Europe] / J. Mieroszewski // *Kultura*. – nr 2-3 (28-29).

6. Minister Radosław Sikorski już nawet widzi Rosję w NATO [Minister Radoslaw Sikorski even sees Russia in NATO] // *Dziennik*. – 2009. – 31.III. – Nr 76 (897). – S. 5.

7. Żurawski P. (2010) Partnerstwo Wschodnie Unii Europejskiej – główne czy pomocnicze narzędzie polskiej polityki wschodniej? [The European Union's Eastern Partnership - a major or subsidiary instrument of Poland's eastern policy?] / P. Żurawski vel Grajewski // *Partnerstwo Wschodnie w kontekście Europejskiej Polityki Sąsiedztwa i agendy Grupy Wyszehradzkiej*. – Kraków.

8. Żurawski P. (2008) Wyspa Białoruś [The island of Belarus] / P. Żurawski vel Grajewski // *Obserwator. Biuletyn Biura Bezpieczeństwa Narodowego*. – Nr 1 (1). – S. 68-79.

Doctrinal foundation of G. W. Bush foreign policy

Lukasevych Anna Viktorivna

4th year student of the specialty
“International Relations, Public
Communications and Regional Studies”
of the Lviv Polytechnic National University
S. Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

Pasichnyi Roman Yaroslavovych

Candidate of Political Science,
Senior Lecturer at the Department
of Political Science
and International Relations
of the Lviv Polytechnic National University
S. Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

Roslon Dominika Tomashivna

Candidate of Political Science,
Assistant at the Department of Political
Science and International Relations
of the Lviv Polytechnic National University
S. Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

This paper examines the EU's Eastern Partnership as an important dimension of the implementation of the Eastern policy of the Republic of Poland, taking into account current trends in the transformation of the international environment in Central and Eastern Europe. The urgency of the work is dictated by the needs of an in-depth study of the EU's Eastern Partnership prospects and Poland's potential for its implementation. The issue is also actualized by the need to (re)comprehend contemporary Polish Eastern policy and outline potential scenarios for its implementation. The study of the Eastern Partnership in the foreign policy of Poland from the perspective of Ukraine is important, first of all, because it is advisable to “reset” the current relations between Kyiv and Warsaw, as well as considering the practical needs of developing a quality line of foreign policy behavior of the Ukrainian state in the context of its rapprochement with the EU. For a thorough analysis of the selected topics, we have considered theoretical approaches to the formation of the concept of this foreign policy, so stand out supporters of Realpolitik, Pilsudzhits and People's Democrats (“endek”). At the present stage, the practical implementation of the “Eastern policy” is carried out to a greater extent along the ideological line of the judges. The article considered the current state of implementation of the “Eastern policy” of Poland on the example of the most important states of this region, which are also members of the “Eastern Partnership”: Ukraine, Belarus, Moldova, Georgia, Azerbaijan. Having analyzed the available data, we have concluded that the current Polish activity in the region covered by the Eastern Partnership, as well as the related activities of Poland both within the EU and the Russian Federation, are influenced by a combination of several trends and processes. They are manifested within Poland (political, demographic, cultural), within the EU (political and economic), in the differentiation of the societies covered by the JV, and in the external dimension of the Russo-Ukrainian war. The greatest threats to the implementation of the Eastern policy vector are the institutional and economic weakness of the countries targeted by the policy, as well as the continuing economic, political and informational threat from the Russian Federation. For qualitative research we used such methods as: systemic, dialectical, prediction, analysis.

Key words: Eastern Partnership, Eastern Policy of Poland, European Neighbourhood Policy, European Union, Central and Eastern Europe, Ukraine, Russian Federation.